

πυρώδη μετέωρα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] φαινόμενα που συντίθενται από παχείες και θειώδεις αναθυμιάσεις, οι οποίες γεννιώνται από την ουσία ή τη νιτρώδη ποιότητα του αέρα και προξενούν εκφάνσεις φωτός και πυρός. Εκτός από τις αστραπές, τέτοια είναι η λαμπάς, η βολίς, η δοκός, το χάσμα, το πλανώμενο φως, το πυραμοειδές πυρ, η σκιρτώσα αίξ, οι πίπτοντες αστέρες, οι ιπτάμενοι δράκοντες. Όλα αυτά τα φαινόμενα δεν είναι παρά ατμοί διαφόρων υλών, οι οποίοι ανεβαίνοντας με την ηλεκτρική δύναμη, βρίσκουν καυστικό αέρα και ανάβοντας περιφέρονται κατά τη θέλησή του.

ΠΗΓΗ: Γαζή Ανθίμου, *Γραμματική των Φιλοσοφικών Επιστημών...*, τόμ. Β', Βιέννη 1799, σ. 318-319, 331-333.

Ραγούζα: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] αριστοκρατία στη Δαλματία, κατά τον τρόπο της πρώην Βενετικής Αριστοκρατίας. Παλαιότερα βρισκόταν υπό την υπεράσπιση του Σουλτάνου. Οι κάτοικοί της μιλούν σλαβικά και περισσότεροι ιταλικά, ακολουθούν το Δυτικό δόγμα, ανέχονται όμως τους Αρμένιους και Μωαμεθανούς. Πρωτεύουσα η Ραγούζα, σημαντικό λιμάνι σε κόλπο του Αδριατικού Πελάγους, με ναυπηγείο και αναπτυγμένο εμπόριο. Η αριστοκρατία κρατείται υπό των Φρανσέζων.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Κυριακού, *Σχολαστική Γεωγραφία...*, Βιέννη 1808, σ. 349-350.

ρέοντα ή ολόκληρα μεγέθη: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] μεγέθη που περιέχουν όλα τα απειροστά.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Γ', Μόσχα 1799, σ. 203.

ρεύματα θαλάσσια: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] εκτός από τη γενικότερη κίνηση του ωκεανού παρατηρείται και κάποια άλλη ιδιαίτερη και μάλλον δυσεξήγητη. Στο Μεγάλο Ωκεανό παρατηρείται κίνηση των υδάτων από τα ανατολικά προς τα δυτικά. Κάποιοι βεβαιώνουν ότι παρατήρησαν κίνηση των θαλασσίων υδάτων από τους πόλους προς τον ισημερινό. Επίσης υπάρχουν και άλλα ρεύματα τα οποία έχουν διάφορα πλάτη, εκτάσεις και ταχύτητες και κινούνται σαν σε κάποια ιδιαίτερη τάφρο στο μέσο της θάλασσας, χωρίς να εμποδίζονται από τα περικείμενα ύδατα. Τα ρεύματα αυτά διακρίνονται σε αμετάβλητα, που κινούνται αδιάκοπα κατά την αυτή ευθυβολία και σε μεταβλητά, τα οποία ρέουν μόνο σε ορισμένες εποχές, άλλοτε μπρος και άλλοτε πίσω. Το διασημότερο από αυτά είναι το Εγκόλπιον (ρεύμα του Κόλπου), που αρχίζει από τον Μεξικανικό κόλπο και φτάνει βορειοδυτικά στη Νορβηγία μέχρι τη Γρινλανδία (Γροιλανδία).

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μ., Κ., *Εισαγωγή Γενική της Γεωγραφίας...*, τόμ. Β', Βιέννη 1816, σ. 65-71.

ρευστικόν οξύ πνεύμα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] αέριο που εξέρχεται από μία πέτρα, τη ρευστική τίτανο (*ψευδή σμάραγδο*) δια θειικού οξέος και μετρίας θερμότητας. Αυτή η πέτρα αποτελείται από τίτανον και ρευστικόν οξύ (*fluoricum*), του οποίου τη φύση αγνοούμε. Ο αέρας αυτός δεν διατηρεί την αναπνοή των ζώων και την καύση των σωμάτων. Πολλοί χημικοί συγχέουν το ρευστικό οξύ με το αλικό. Κατατρώγει την ύαλο και χαράσσουν με αυτό την ύαλο, όπως το χαλκό με δυνατό ύδωρ ή νιτρικό οξύ. (σημ.: υδροφθόριο.)

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 316.

ρευστόν μαγνητικόν: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] το λεπτό ρευστό που περιέχει το μαγνήτη και σχηματίζει την ατμόσφαιρά του. Το ρευστό αυτό υπάρχει αναγκάως και έχει σφαιρικήτητα, όπως αποδεικνύεται από το εξής φαινόμενο: Αν μαγνήτης περιστραφεί σε ρινίσματα σιδήρου, αυτά μαγνητίζονται και προσκολλώνται στο μαγνήτη σχηματίζοντας ευθείες γραμμές στους πόλους και καμπύλες μεταξύ των δύο αυτών σημείων (πόλων).

ΠΗΓΗ: Ιωαννίδου Π. Σμυρναίου, *Γεωγραφία Αστρονομική...*, Παρίσι 1825, σ. 18.

ρευστόν σώμα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] το σώμα το οποίο αποτελείται από ελάχιστα μερίδια, ασύνδετα και ακόλλητα, που χωρίζονται μεταξύ τους, τα οποία κινούνται πολλές φορές, ενώ το ρευστό παραμένει ακίνητο. Τέτοιο είναι το ύδωρ. Τα μερίδια στα οποία ένα ρευστό αναλύεται δεν είναι άτομα αλλά αόρατα μερίδια, λόγω της λεπτότητάς τους. Τα ρευστά διαιρούνται σε υγρά —όσα έχουν μέσα τους υγρασία, π.χ. οίνος, ύδωρ και ξηρά— όσα είναι άμοιρα κάθε νοτίδος, π.χ. πυρ, υδράργυρος. Από τα υγρά και ξηρά, άλλα είναι περισσότερο και άλλα λιγότερο ρευστά και άλλα ημίρευστα. Τα μερίδια από τα οποία αποτελούνται τα ρευστά είναι στερεά, όπως και των στερεών. Επομένως έχουν όλες τις ιδιότητες των στερεών και ισχύουν γι' αυτά τα περί βαρύτητος, κινήσεως, αναθυμιάσεως, τριβής και των δυνάμεων των στερεών σωμάτων.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συνεργανισθέντα*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 271-277.

ρευστόν σώμα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] το σώμα στο οποίο επικρατεί η ελαστικότητα.

ΠΗΓΗ: Γαζή Ανθίμου, *Γραμματική των Φιλοσοφικών Επιστημών...*, τόμ. Β', Βιέννη 1799, σ. 644.

ρηγτίναι: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] έλαιο το οποίο απορρόφησε οξυγόνο και κήκε

μέρος του υδρογόνου του και ελάχιστο μέρος του άνθρακα. Κοινές ρητίνες θεωρούνται η πίσσα, η ρητίνη (το *κατράνι*), η τερεβυνθίνη. Το κοπάλ (*κόμμι ευώδες της Αμερικής*), η μαστίχη, το λιβανωτόν είναι φυτικές ρητίνες. Αν οι ρητίνες διαλυθούν σε έλαιο και πνεύμα οίνου γίνεται *βερονίκη* (*ελαστικό κόμμι*). Σύνθετες ρητίνες (από ρητίνη και κόμμι) θεωρούνται η σμύρνα και το σκοροδολάσαρον (*ασσαφαίτις ή σείτάν μποκού*).

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 334-335.

ρίζα: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] η επαναληπτικώς πολλαπλασιαζόμενη ποσότητα σε μία δύναμη. Κατά τον Διόφαντο ονομάζεται *πλευρά*. (σημ.: βάση δυνάμεως.)

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 108.

ρίζαι άρρητοι: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] ρίζες που δεν μπορούν να παρασταθούν με αριθμούς. Στην κοινή ορολογία ονομάζονται *κωφαί ή άλογοι*.

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 181.

ρίζαι νοηταί: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] ρίζες που δεν υπάρχουν στην πραγματικότητα αλλά μόνο στη φαντασία μας. Π.χ. τέτοιες είναι η τετραγωνική ρίζα του -1 , του -2 , κ.ο.κ. Οι ρίζες αυτές ονομάζονται *αδύναται ή ριζαίαι*.

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 184.

ρίζαι ομοειδείς: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] ρίζες που έχουν τους ίδιους ονομαστές (τάξη) και αποτελούνται από τα ίδια γράμματα (μεταβλητές) που το καθένα τους έχει ίδιους εκθέτες. Αν διαφέρουν σε οποιοδήποτε από τα προαναφερθέντα (τάξη, μεταβλητές, εκθέτες) τότε καλούνται *ετεροειδείς ρίζες*.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Γ', Μόσχα 1799, σ. 15.

ρίζικα ασύμμετρα: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] τα μεγέθη των οποίων τη ρίζα, οποιοδήποτε βαθμού, δεν μπορούμε να την προσδιορίσουμε επακριβώς, ούτε με ακέραιους αριθμούς ούτε με κλάσματα. (σημ.: άρρητοι αριθμοί.)

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 260.

Ροδούμνη: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] Rouane, πόλη της Γαλλίας.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 159.

ρόμβοι: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] το γένος των ρόμβων είναι άξιον σημειώσεως, επειδή έχει

ιδιαίτερο σχήμα και παντελώς διάφορον από το κοινό των ψαριών (ψαριών). Το σώμα τους είναι λεπτό, πεπιεσμένο και ρομβοειδές και έχει τα μάτια και τη μύτη στο πάνω μέρος, το στόμα και τους 10 φυσητήρας στο κάτω. Η ουρά τους είναι ως επί το πλείστον λεπτή, μακριά και στρογγυλή. Γεννούν μόνο ένα έμβρυο, ισομεγέθες σχεδόν με αυγό όρνιθας, το οποίο είναι τυλιγμένο σε σκέπη μαλακή και κερατώδη, έχει σχήμα τετράγωνο ετερόμηκες και τέσσερις άκανθες ή κέρατα. Πολλά τέτοια ψάρια βρίσκονται στα ταμεία φυσικής ιστορίας και ονομάζονται θαλασσομούες. Οι ρόμβοι ευρίσκονται σε όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές θάλασσες. Τρέφονται με καρκίνους, μύδια, κοχλίες, κ.α. Κείτονται στο λασπώδη πάτο της θάλασσας, αλιεύονται με άγκιστρα και γίνονται αρκετά μεγάλοι, φτάνοντας πολλές φορές τις 30-40 οκάδες. Στην κατηγορία των ψαριών αυτών ανήκει και η ηλεκτρική νάρκη. (σημ.: σαλάχια, σελάχια.)

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 3, Βιέννη 1811, σ. 1-2.

ροπές (ωθήσεις): [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] οι ενέργειες των σωμάτων στα μηχανικά όργανα. Ενεργούν δε στα μηχανικά όργανα άνθρωποι, ζώα, ύδωρ κ.α.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 128.

ροπή: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η ορμή ενός σώματος που προσδιορίζεται ως το γινόμενο της ποσότητας της ύλης και της ταχύτητάς του. Θεωρείται η ροπή ως ενέργεια πιεζούσης - ενεργούσης δυνάμεως και εξαρτάται από το μέγεθος των κωλυμάτων και των διαστημάτων που το σώμα διανύει. Η ροπή κάθε κινητού είναι δυνατόν να θεωρηθεί ως άθροισμα των επί μέρους ροπών των μερών και επομένως, αν τα μεγέθη των σωμάτων είναι ίδια και ο εντός αυτών αριθμός των μερών ίσος, τότε τα σώματα θα έχουν ίδιες ροπές.

ΠΗΓΗ: Παμπλέκη Χριστόδουλου, *Περί Φιλοσόφου, Φιλοσοφίας...*, Βιέννη 1786, σ. 250-253.

ρότουλον: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μονάδα μέτρησης βάρους που χρησιμοποιείται στη Μεσσήνα (Κάτω Ιταλία). Ισούται με 30 ογγίες.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Ζυγόμετρον...*, Βενετία, 1803, σ. 10.

ρούβα: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μονάδα μέτρησης βάρους στο Κάδιτζε (Cadex ή Γάδαιρα) της Ισπανίας. Μία ρούβα ισοδυναμεί με 9 οκάδες και 162 δράμια στην Κωνσταντινούπολη και στη Ρούμελη.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Ζυγόμετρον...*, Βενετία, 1803, σ. 28.

Ρωσία, Μοσκόβια: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] η των Ρώσων αυτοκρατορία, η πασών των της οικουμένης δεσποτειών μείζων. Περιέχει πολυάνθρωπες και πλούσιες επαρχίες. Διάφορα τα εν αυτής κλίματα. Πολίτευμα μοναρχικό. Η απόλυτη αυτοκρατορική εξουσία περιορίζεται από τους νόμους που με γραπτή εισήγηση καθιέρωσε η Μεγάλη Αικατερίνη. Οι Ρώσοι ακολουθούν την αποστολική και ορθόδοξον πίστην των εν Κωνσταντινουπόλει ορθοδόξων. Διαιρείται η Ρωσία στην Ανατολική Ρωσία, δυτική Ρωσία, μοσκοβιτική Λαпонία και σ' αυτές πρόσκειται η Ιγγρία και η Λιβονία. Πόλεις της δυτικής Ρωσίας η Μόσκα (Μόσχα), η Αρχάγγελος, η Μεγάλη Νοβογορδία (*Новгород*), Κιοβία της Ουκραίνης (*Κιέβο*), στην Ιγγρία η Πετρούπολη, στη Λιβονία η Ρίγα, στη μοσκοβική Λαπονία η Κώλα. Κατά τη νεωτερική διαίρεση η Ρωσία διακρίνεται σε Ευρωπαϊκή και Ασιατική.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Γεωγραφίας...*, Βιέννη 1804, σ. 177-186.

Σαβίνη: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] περιοχή της ιταλικής χερσονήσου, μεταξύ Τυρρηνίας και περιοχής του Λατίου.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 111.

Σαρδών (Σαρδινία): [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] Σαρδηνία.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 131.

Σαρματία Ασιανή: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] χωριζόταν από την Ευρώπη με τον ποταμό Τάναϊ (Δον) και τη Μαιώτιδα Λίμνη. Νότια συνόρευε με τον Καύκασο, την Κασπία Θάλασσα και τη Σογδιανή. Ανατολικά και βόρεια τα σύνορά της παραμένουν άγνωστα. Σημαντικότερη πόλη στην περιοχή η Τάναϊς (Αζώφ), σημαντικό εμπορικό κέντρο.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 50.

σασάφρα (η): [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] γνήσιο δένδρο των θερμών επαρχιών της Αρκτικής Αμερικής, ήτοι της Καρολίνας, Πενσυλβανίας - Βιργινίας και της Φλώριδας. Το ύψος του φτάνει στα 8-10 πόδια. Ανάγεται στο γένος των Δαφνών. Τα άνθη του είναι κίτρινα προς το κόκκινο. Καρποφορεί κόκκους λευκογάλανους και ωοειδείς καρπούς, που στηρίζονται σε λευκοκόκκινους κάλυκες. Το δένδρο αυτό καλλιεργείται επιμελώς στην Αμερική, διότι η φλούδα, το ξύλο και η ρίζα του είναι ιατρικό κοινό και ωφέλιμο και επομένως αξιόλογο μεταξύ των λοιπών δυτικο-ινδικών εμπορικών υλών. (σημ.: σασσαφράς, φυτόν δαφνοειδές σάσσαφρον.)

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 5, Βιέννη 1811, σ. 1-2.